

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ПРАЦІВНИКАМ МІСЦЕВОЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ ТА ЧЛЕНАМ
ДОБРОВІЛЬНОЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ІЗ
ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ ПОЖЕЖ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ЇХ ГАСІННЯ**

Київ-2019

ЗМІСТ

	Передмова	3
I	Загальні положення	5
II	Рекомендації щодо здійснення заходів із запобігання виникненню пожеж працівниками місцевої пожежної охорони та членами добровільної пожежної охорони	6
III	Рекомендації для здійснення заходів з організації гасіння пожеж працівниками місцевої пожежної охорони	9
IV	Рекомендації для здійснення заходів з організації гасіння пожеж членами добровільної пожежної охорони	13
Додаток А	Рекомендований перелік документів для пожежно-рятувальних підрозділів, що забезпечують місцеву і добровільну пожежну охорону з організації несення служби та пожежогасіння	
Додаток Б	Рекомендований перелік підприємств, установ, організацій, підрозділів та спеціалізованих служб цивільного захисту, з якими розроблюються інструкції (плани) взаємодії під час гасіння пожеж і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій	
Додаток В	Примірний розрахунок робочого часу працівників пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони	

ПЕРЕДМОВА

Методичні рекомендації працівникам місцевої пожежної охорони та членам добровільної пожежної охорони для здійснення заходів із запобігання виникненню пожеж та організації їх гасіння (далі – Методичні рекомендації) спрямовані на реалізацію Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 січня 2017 р. № 61-р, у частині надання методичної допомоги органам місцевого самоврядування щодо організації їх діяльності, спрямованої на забезпечення захисту населення і територій від пожеж та їх наслідків.

Методичні рекомендації призначені для працівників місцевої пожежної охорони (МПО) та членів добровільної пожежної охорони (ДПО) для організації роботи МПО та ДПО з метою реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р.

За статистикою, у 2018 році у сільській місцевості виникла 31501 пожежа, що складає понад 40 % усіх пожеж, які мали місце в Україні, при цьому загинуло 1070 людей, завдано значних збитків домогосподарствам.

Гостро стоїть питання організації гасіння пожеж у сільській місцевості, де існує велика кількість населених пунктів, час прибуття першого підрозділу в які перевищує максимально допустимі значення (20 хвилин). Упродовж останніх десяти років середній час прибуття першого підрозділу до місця виклику в Україні коливався – від 13,0 хв. до 14,6 хв., у містах та селищах міського типу – від 9,4 хв. до 9,9 хв., у сільській місцевості – від 19,2 хв. до 21,8 хв., тобто різниця між сільською місцевістю та містами (селищами міського типу) складає більше ніж 2 рази. Разом з цим щороку на 700-800 викликів час прибуття підрозділу складає 70-73 хв.

Одним із шляхів вирішення цього питання є утворення пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої та добровільної пожежної охорони.

Станом на 01.01.2019 органами місцевого самоврядування утворено 1223 місцеві пожежно-рятувальні підрозділи, з них в об'єднаних територіальних громадах – 388, добровільних – 24360, з них: дружин – 1832 у населених пунктах, 20368 – на об'єктах; команд у населених пунктах – 192, на об'єктах – 1965. Також зростає кількість пожежно-рятувальних підрозділів МПО, які включено до Планів залучення сил і засобів, таких на цей час – 1161.

Позитивною є статистика щодо виконання завдань МПО і ДПО. Так, у 2018 році пожежно-рятувальними підрозділами МПО взято участь у ліквідації 1458 пожеж, з них 1444 самостійно, 14 – із залученням ДПО. Пожежно-рятувальними підрозділами ДПО самостійно ліквідовано 59 пожеж.

За цей період підрозділами ДСНС до гасіння пожеж залучалися підрозділи МПО – 3903 рази, ДПО – 690.

З урахуванням вимог щодо часу прибуття пожежної допомоги не більше 20 хв. з моменту отримання повідомлення про пожежу або НС до найвіддаленішого населеного пункту, за орієнтовними розрахунками у сільській

місцевості необхідно додатково утворити 1079 місцевих пожежно-рятувальних підрозділів, з них – 388 в ОТГ.

Для визначення перспективи подальшого розвитку місцевої та добровільної пожежної охорони в сільській місцевості проведено аналіз основних проблем, що виникають під час здійснення заходів із запобігання виникненню пожеж і організації їх гасіння пожежно-рятувальними підрозділами МПО і ДПО. Встановлено, що основними проблемними питаннями функціонування МПО та ДПО є:

мінімальна штатна чисельність персоналу (у деяких підрозділах на чергуванні в МПО знаходиться 1 працівник, який без допомоги місцевого населення на пожежі не може оперативно виконувати завдання);

недостатнє технічне обслуговування та ремонт пожежних автомобілів, що мають на оснащенні пожежно-рятувальні підрозділи МПО та ДПО, у зв'язку із значним терміном їх експлуатації (понад 30 років);

недостатнє забезпечення більшості підрозділів пожежно-технічним оснащенням (рукавами, стволами, мотопомпами тощо), захисним одягом і спорядженням;

неякісне проведення пожежно-профілактичної роботи з населенням щодо дотримання правил пожежної безпеки в побуті;

відсутність: організації цілодобового чергування; апаратів захисту органів дихання та зору; механізованого аварійно-рятувального інструменту; резерву паливно-мастильних матеріалів; мережі централізованого оповіщення та зв'язку (в окремих МПК наявні у водіїв лише мобільні телефони), що значно звужує перелік робіт, які можуть виконувати підрозділи, не лише під час гасіння пожеж, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (НС), але й у повсякденному житті громади.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення МПО утворюються рішенням органів місцевого самоврядування за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

У суб'єктів господарювання, населених пунктах для здійснення заходів із запобігання виникненню пожеж та організації їх гасіння органи місцевого самоврядування за рішенням територіальних громад, а також керівники суб'єктів господарювання можуть утворювати пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення ДПО.

Вимоги до дислокації пожежно-рятувальних підрозділів у населених пунктах, комплектації пожежних депо пожежними автомобілями, проектування територій та будинків цих підрозділів визначено ДСТУ 8767:2018 Пожежно-рятувальні частини. Вимоги до дислокації та району виїзду, комплектування пожежними автомобілями та проектування, а також ДБН Б.2.2-12:2018 Планування і забудова територій.

2. Зважаючи на основні завдання пожежної охорони, визначені Кодексом цивільного захисту України (стаття 58), на території громади функції підрозділів МПО і ДПО будуть полягати у забезпеченні пожежної безпеки шляхом організації чергування під час проведення пожежонебезпечних робіт або масових заходів, запобігання виникненню пожеж та нещасних випадків на них, у тому числі з проведенням заходів протипожежної пропаганди серед населення, а також безпосереднє проведення робіт з гасіння пожеж і надання допомоги у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Під час гасіння пожеж підрозділи МПО і ДПО користуються Статутом дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж, затвердженим наказом МВС від 26.04.2018 № 340, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10.07.2018 за № 801/32253 (далі – Статут дій).

Підрозділам МПО рекомендується сприяти організації роботи підрозділів ДПО, проводити спільні заходи щодо організації та проведення пожежно-профілактичної роботи, а також інформування органів місцевого самоврядування та керівників суб'єктів господарювання з цих питань.

3. Працівники місцевої пожежної охорони та члени добровільної пожежної охорони, які залучені до гасіння пожеж, мають проходити відповідну первинну спеціальну підготовку до початку виконання своїх обов'язків.

За запитом органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання спеціальна підготовка працівників МПО та членів ДПО здійснюється на базі навчальних пунктів аварійно-рятувальних загонів спеціального призначення (загонів технічної служби) ГУ (У) ДСНС України в областях, навчального центру ГУ ДСНС України у м. Києві, Вищого професійного училища Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Вінниця) та Навчального центру Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту відповідно до Примірного навчального плану та навчальної програми спеціальної підготовки

працівників місцевої пожежної охорони та членів добровільної пожежної охорони (наказ ДСНС від 11.07.2016 № 331 у редакції наказу ДСНС від 15.02.2018 № 110 "Про затвердження Примірних навчального плану та навчальної програми спеціальної підготовки працівників місцевої пожежної охорони та членів добровільної пожежної охорони").

Крім цього, з працівниками МПО та членами ДПО, які залучені до гасіння пожеж, за рішенням їх керівників, мають проводитися практичні заняття. Рекомендована їх періодичність може складати:

для працівників МПО – не рідше одного заняття на місяць із кожною черговою зміною;

для членів ДПО (водіїв, мотористів) – не рідше одного заняття на місяць для кожної особи;

для інших членів ДПО, які залучаються до гасіння пожеж – не рідше одного заняття на квартал для кожної особи.

Рекомендований перелік документів для пожежно-рятувальних підрозділів, що забезпечують місцеву і добровільну пожежну охорону з організації несення служби та пожежогасіння, наведено у додатку А.

II. РЕКОМЕНДАЦІ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ ПОЖЕЖ ПРАЦІВНИКАМИ МІСЦЕВОЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ ТА ЧЛЕНАМИ ДОБРОВІЛЬНОЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ

1. Працівники МПО та члени ДПО можуть виконувати функції щодо запобігання виникненню пожеж шляхом:

організації та проведення пожежно-профілактичної роботи;
проведення заходів протипожежної пропаганди.

2. Організаційні питання щодо підготовки до проведення пожежно-профілактичної роботи та протипожежної пропаганди рекомендується покладати на керівника або досвідченого працівника МПО або члена ДПО, зазначаючи це у його посадовій інструкції.

3. Під час здійснення заходів із запобігання виникненню пожеж працівники підрозділів МПО та члени ДПО можуть:

надавати письмові пропозиції щодо поточного протипожежного стану та підвищення рівня пожежної безпеки населених пунктів і об'єктів суб'єктів господарювання;

залучатися до роботи комісій із розслідування пожеж;

проводити агітаційно-роз'яснювальну роботу та навчання населення правилам пожежної безпеки, діям під час виникнення пожежі;

ініціювати питання перед головою сільської, селищної, міської рад, суб'єктом господарювання щодо притягнення до відповідальності порушників правил пожежної безпеки або матеріального заохочення відповідальних осіб за належне забезпечення пожежної безпеки в сільській місцевості та на об'єктах суб'єктів господарювання;

забезпечувати пожежну безпеку під час проведення пожежонебезпечних робіт, культурно-масових, спортивних або просвітницьких заходів тощо.

4. Під час проведення пожежно-профілактичної роботи працівники МПО та члени ДПО звертають увагу на:

порядок зберігання горючих матеріалів, утримання шляхів евакуації, наявність та справність первинних засобів пожежогасіння;

відсутність перешкод для проїзду пожежних автомобілів до джерел протипожежного водопостачання, будівель та споруд, шляхів евакуації людей із приміщень тощо;

організацію забезпечення протипожежного режиму на об'єкті та його дотримання, проведення огляду приміщень перед їх закриттям на вихідні та святкові дні, наявність відповідних журналів реєстрації;

наявність наказу (інструкцій) про заходи пожежної безпеки на робочих місцях, планів (схем) евакуації людей із будинків під час пожежі, стендів, плакатів та інших наочних матеріалів, знаків пожежної безпеки;

порядок організації та проведення небезпечних та вогневих робіт (наявність відповідних інструкцій), у тому числі огляд місць проведення робіт;

дотримання вимог пожежної безпеки під час експлуатації вентиляції та опалення, електричного обладнання, заземлення, блискавкозахисту;

технічний стан систем протипожежного захисту, протипожежного водопостачання, справність засобів і систем пожежогасіння, засобів зв'язку, сигналізації та оповіщення про пожежу;

планування та впровадження заходів щодо покращення протипожежного стану;

порядок дій у разі виникнення пожежі, порядок та способи оповіщення людей, виклику пожежно-рятувальних підрозділів, вимкнення електрообладнання, застосування засобів пожежогасіння.

5. Працівникам МПО та членам ДПО під час підготовки пропозицій щодо забезпечення пожежної безпеки рекомендується здійснювати моніторинг щодо:

кількості зареєстрованих пожеж, що сталися, причини їх виникнення та вжиті заходи щодо недопущення аналогічних випадків;

технічного стану систем пожежогасіння та сигналізації, первинних засобів пожежогасіння, протипожежного водопостачання, засобів оповіщення та зв'язку;

дотримання правил пожежної безпеки під час проведення вогневих та інших пожежонебезпечних робіт;

технічного обслуговування протипожежної техніки та обладнання, а також порядок утримання їх у робочому стані та готовності.

6. Метою протипожежної агітації і пропаганди працівників МПО та членів ДПО є формування громадської думки та психологічної свідомості за дотримання вимог пожежної безпеки.

7. До форм протипожежної пропаганди належать: інформування, агітація, навчання та консультативна робота, проведення відповідних тематичних конкурсів.

8. Інформування здійснюється через засоби масової інформації, в тому числі мережу Інтернет, за допомогою видання і поширення спеціальної літератури та рекламної продукції, пам'яток, листівок, проведення тематичних зустрічей і зборів, створення куточків та інформаційних стендів і використання інших, не

заборонених законодавством України форм інформування населення. Інформування рекомендується проводити постійно та здійснювати на плановій (системній) основі.

9. Агітація проводиться через усну і друковану діяльність (Інтернет, засоби масової інформації), що має на меті вплив на свідомість і настрої широких мас людей для залучення їх до активної участі у вирішенні важливих завдань у сфері пожежної безпеки. Її особливість полягає в короткочасності інтервалу між закликком і дією.

Агітація ефективна, якщо їй передують інформування або ці форми реалізуються паралельно та здійснюються через: усні виступи, друковані короткі листівки, спортивно-масові свята, змагання, тематичні зустрічі і збори, фотоагітацію, екскурсії, виставки тощо.

10. Навчання проводиться з метою підвищення обізнаності населення щодо правил пожежної безпеки, в три етапи: організаційний, підготовчий, навчальний.

Під час організаційного етапу навчання ініціатори порушують питання щодо організації навчання. Визначаються терміни та місце проведення навчання.

Під час підготовчого етапу навчання визначають тематику занять, готують списки учасників навчання та місця проведення занять, складають плани-графіки проведення навчання та методичні документи (програми).

Після підготовчого етапу проводиться безпосереднє навчання. Формою навчання може бути колективно-інструкційне заняття, що проходить у невимушеній бесіді чи запитаннях і відповідях на них. Також навчання може проводитися через програми телебачення, радіоефіри, мережу Інтернет. Доцільно користуватися брошурами, плакатами, фотознімками, презентаціями, відеороликами та іншими наочними матеріалами.

Навчання непрацюючого населення здійснюється шляхом проведення інформаційно-просвітницької роботи за місцем проживання.

11. Працівники МПО та члени ДПО можуть брати участь у проведенні занять з дотримання правил пожежної безпеки у дошкільних (навчально-виховних), загальноосвітніх навчальних закладах, закладах охорони здоров'я, спортивних та санаторно-курортних закладах згідно з сезонною потребою.

12. З метою популяризації рятувальної справи можуть організовуватися екскурсії для відвідування дітьми державних, місцевих і добровільних пожежно-рятувальних підрозділів.

13. Консультативна робота проводиться з метою роз'яснення вимог нормативних документів у сфері пожежної безпеки, використання протипожежної техніки та засобів пожежогасіння, порядку дій під час пожежі тощо.

III. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ГАСІННЯ ПОЖЕЖ ПРАЦІВНИКАМИ МІСЦЕВОЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ

1. Для належної організації гасіння пожеж працівниками МПО орган місцевого самоврядування за погодженням з територіальним підрозділом ДСНС має визначити: місце дислокації пожежно-рятувального підрозділу МПО, район виїзду та населені пункти, що обслуговуватимуться. Для цього рекомендовано користуватися ДСТУ 8767:2018 “Пожежно-рятувальні частини. Вимоги до дислокації та району виїзду, комплектування пожежними автомобілями та проектування”.

Порядок забезпечення МПО, права та обов’язки працівників пожежно-рятувальних підрозділів визначаються положенням про МПО, яке затверджується органом, що її утворив, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Організаційну структуру та штатну чисельність підрозділу МПО рекомендується визначати, зважаючи на покладені на нього завдання.

При цьому необхідно враховувати кількість пожежно-рятувальної техніки, що є в наявності і яку планується додатково придбати. При розподілі обов’язків між працівниками рекомендується користуватися Табелем оперативного розрахунку пожежної техніки, викладеним у додатку 4 до Статуту дій.

У кожному підрозділі МПО пропонується вести документацію з організації несення служби та пожежогасіння. Рекомендований перелік документів для пожежно-рятувальних підрозділів, що забезпечують МПО з організації несення служби та пожежогасіння, викладено в додатку А.

Зважаючи на місцеві особливості, а також з урахуванням наявності об’єктів промисловості зі шкідливим або вибухо-пожежонебезпечним виробництвом орган місцевого самоврядування може прийняти рішення щодо забезпечення працівників засобами індивідуального захисту органів дихання та зору (апарати на стисненому повітрі (далі – ЗІЗОД)).

Рекомендується при виборі ЗІЗОД враховувати тип та технічні характеристики апаратів, які знаходяться на оснащенні у найближче розташованому пожежно-рятувальному підрозділі ДСНС. З урахуванням Настанови з організації газодимозахисної служби в підрозділах Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (далі – Настанова ГДЗС), а також інструкцій заводу – виробника ЗІЗОД рекомендується розробити для пожежно-рятувального підрозділу МПО порядок щодо: призначення відповідальної особи за обслуговування та перевірки ЗІЗОД, закріплення ЗІЗОД (масок) за працівниками; постановки ЗІЗОД до оперативного розрахунку; визначення кількісного складу та порядку роботи ланки під час гасіння пожежі.

Необхідно визначитися з приміщенням для обслуговування ЗІЗОД, його оснащення, місця підготовки працівників до роботи в ЗІЗОД (теоретичне та практичне навчання), критеріями щодо стану здоров’я таких працівників.

Під час гасіння пожеж у разі проведення робіт у непридатному для дихання середовищі рекомендується передбачати ланку у кількості не менше 3-х осіб.

Примірна організаційна структура підрозділу МПО наведена на рисунку 1.

Рисунок 1. Примірна організаційна структура місцевої пожежної охорони

Примітка. Функції диспетчера можуть поєднуватись із функціями інших працівників чергового караулу. Остаточне рішення щодо кількості працівників підрозділу приймає орган місцевого самоврядування.

2. За кожним начальником караулу рекомендовано закріплювати окремі напрями діяльності підрозділу.

Начальник першого караулу (у разі наявності в підрозділі ЗІЗОД):
 організовує належне утримання у справному стані ЗІЗОД у підрозділі;
 забезпечує роботу приміщення для обслуговування, перевірки та зберігання ЗІЗОД, надає пропозиції керівництву підрозділу щодо укомплектованості обладнанням, інструментом, технічним приладдям для перевірки ЗІЗОД;
 веде документацію з експлуатації ЗІЗОД, відповідає за її стан, готує проекти наказів за цим напрямом діяльності;
 розробляє графіки тренування працівників у задимленому середовищі та на чистому повітрі в ЗІЗОД, забезпечує їх виконання;
 веде облік роботи працівників підрозділу у задимленому середовищі та аналізує їх роботу, вносить пропозиції щодо її покращення;
 здійснює контроль за якістю проведення перевірок ЗІЗОД.

Примітка. У разі відсутності в підрозділі ЗІЗОД начальнику першого караулу рекомендовано передбачати виконання окремих функцій начальника четвертого караулу, а саме: підготовка пропозицій керівнику підрозділу щодо внесення змін до Планів залучення сил та засобів, за якими підрозділ залучається до гасіння пожеж і ліквідації наслідків НС (подій), та участь спільно з підрозділами ДСНС у складанні, коригуванні і відпрацюванні оперативних планів та карток пожежогасіння на об'єкти населених пунктів.

Начальник другого караулу:

організовує та виконує роботи, пов'язані з удосконаленням діяльності та утриманням у належному стані рукавного господарства у підрозділі, у межах компетенції здійснює контроль за станом протипожежного водопостачання у районі виїзду підрозділу, його перевірку та випробовування;

веде облік джерел протипожежного водопостачання та їх показчиків, накопичує необхідний довідковий матеріал із питань протипожежного водопостачання;

забезпечує своєчасне випробування, обслуговування, організацію експлуатації (миття, чищення, сушіння), облік роботи, зберігання та ремонт пожежних рукавів у підрозділі та постановку їх до оперативного розрахунку;

надає керівництву підрозділу інформацію про стан укомплектованості пожежно-рятувальних автомобілів пожежними рукавами, необхідність додаткового забезпечення підрозділу рукавами, рукавними містками, рукавними затискачами та затримками згідно з формуляром;

організовує нав'язування з'єднувальних головок на пожежні рукави за допомогою відповідного обладнання, маркування пожежних рукавів;

забезпечує правильне зберігання пожежних рукавів;

проводить заняття з працівниками караулів з вивчення джерел протипожежного водопостачання.

Начальнику караулу рекомендовано користуватися: Методичними рекомендаціями з експлуатації та ремонту пожежних рукавів, затвердженими наказом ДСНС від 01.04.2013 № 107; Інструкцією про порядок утримання, обліку та перевірки технічного стану джерел зовнішнього протипожежного водопостачання, затвердженою наказом МВС від 15.06.2015 № 696, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 03.07.2015 за № 780/27225.

Начальник третього караулу:

організовує та виконує роботи, пов'язані з належним утриманням та своєчасним випробуванням пожежно-технічного обладнання (оснащення);

доповідає керівництву підрозділу про необхідність ремонту, фарбування та додаткового забезпечення підрозділу пожежно-технічним та аварійно-рятувальним обладнанням, необхідним для виконання покладених завдань;

контролює стан та необхідність укомплектованості медичних аптечок, результати доповідає керівництву підрозділу щодо їх поповнення (оновлення);

організовує роботу щодо своєчасного обслуговування пожежно-рятувальної техніки, випробування пожежно-технічного та аварійно-рятувального обладнання, спорядження;

відповідає за правильне зберігання резервного пожежно-технічного обладнання, вносить пропозиції керівництву підрозділу щодо необхідних інструментів та обладнання на посту технічного обслуговування пожежних автомобілів;

вносить пропозиції, спрямовані на покращення охорони та безпеки праці, промислової санітарії в підрозділі.

Начальник четвертого караулу:

організовує роботу, пов'язану з належним утриманням та своєчасним веденням наявної документації диспетчера (телефоніста);

забезпечує своєчасне коригування довідників вулиць, провулків та площ району виїзду підрозділу, а також наявність їх на пожежно-рятувальних автомобілях;

розробляє та організовує своєчасне відпрацювання інструкцій (планів) взаємодії із службами цивільного захисту під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (подій) та гасіння пожеж. Рекомендований перелік підприємств, установ, організацій, підрозділів та спеціалізованих служб цивільного захисту, з якими розроблюються інструкції (плани) взаємодії під час гасіння пожеж і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, викладено у додатку Б;

готує пропозиції керівнику підрозділу щодо внесення змін до Планів залучення сил та засобів, за якими підрозділ залучається до гасіння пожеж і ліквідації наслідків НС (подій);

спільно з підрозділами ДСНС бере участь у складанні, коригуванні і відпрацюванні оперативних планів та карток пожежогасіння на об'єкти населених пунктів.

3. Залучення підрозділів МПО до гасіння пожеж здійснюється відповідно до Плану залучення сил та засобів, який розробляється підрозділом ДСНС та затверджується рішенням органу місцевого самоврядування. У підрозділі МПО має бути копія Плану залучення сил та засобів або виписка з нього. Необхідно надавати інформацію підрозділам ДСНС про готовність підрозділів МПО до виконання поставлених завдань та вжиті заходи щодо їх гасіння.

4. Виклик на пожежу до підрозділу МПО може надійти від чергового диспетчера пункту зв'язку пожежно-рятувального підрозділу ДСНС, спрацювання систем протипожежного захисту або населення.

У разі, якщо виклик надійшов безпосередньо до підрозділу МПО від спрацювання систем протипожежного захисту або населення, інформацію про виїзд підрозділу на пожежу необхідно передати до пожежно-рятувального підрозділу ДСНС та керівництву органу місцевого самоврядування.

Ця інформація має містити: час виникнення пожежі, найменування населеного пункту (об'єкта), адресу, місце пожежі, вид пожежі, чи є загроза життю людей та/або тварин, час їх виїзду, які сили та засоби направлено до місця виклику, необхідність залучення додаткових сил та засобів.

5. У підрозділі МПО відповідно до Кодексу цивільного захисту України встановлюється цілодобове чергування. Примірний розрахунок робочого часу працівників пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення МПО викладено у додатку В.

6. Після виїзду за сигналом "Тривога", під час прямування до місця виклику та з моменту прибуття до місця пожежі працівники підрозділу МПО діють згідно з вимогами Статуту дій.

7. У разі, коли на місці пожежі присутній лише персонал підрозділу МПО, старша особа (начальник караулу, керівник підрозділу тощо) є керівником гасіння пожежі. Після прибуття на місце пожежі підрозділів ДСНС працівники МПО переходять у підпорядкування керівника гасіння пожежі відпожежно-рятувального підрозділу ДСНС.

8. Для організації роботи щодо забезпечення безпеки праці та запобігання травмуванню і загибелі під час гасіння пожеж працівників підрозділу МПО, а також під час технічного обслуговування та випробування протипожежної техніки, оснащення та обладнання рекомендується розробляти відповідні

інструкції з правил безпеки праці. Під час складання інструкцій рекомендується враховувати вимоги Правил безпеки праці в органах і підрозділах МНС України, затверджених наказом МНС України від 07.05.2007 № 312.

ІV. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ГАСІННЯ ПОЖЕЖ ЧЛЕНАМИ ДОБРОВІЛЬНОЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ

1. Для належної організації гасіння пожеж пожежно-рятувальними підрозділами ДПО орган місцевого самоврядування (керівник суб'єкта господарювання) за погодженням з територіальним підрозділом ДСНС має визначити: місце дислокації пожежно-рятувального підрозділу ДПО, район виїзду та населені пункти, що обслуговуватимуться. Для цього рекомендується користуватися ДСТУ 8767:2018 "Пожежно-рятувальні частини. Вимоги до дислокації та району виїзду, комплектування пожежними автомобілями та проектування".

2. Чисельний склад пожежно-рятувального підрозділу ДПО не обмежується, але необхідно враховувати кількість пожежно-рятувальної техніки, що є в наявності і яку планується додатково придбати. Під час розподілу обов'язків між членами чергового караулу рекомендується користуватися Табелем оперативного розрахунку пожежної техніки, викладеним у додатку 4 до Статуту дій.

Оснащення пожежно-рятувальних (аварійно-рятувальних автомобілів) для визначення норм табельної належності пожежного та аварійно-рятувального оснащення рекомендується здійснювати відповідно до формуляра та завдань, що покладаються на підрозділ.

3. Порядок забезпечення діяльності пожежно-рятувальних підрозділів ДПО, права та обов'язки осіб, які є їх членами, визначаються Положенням про ДПО, яке розробляється та затверджується органом місцевого самоврядування, керівником суб'єкта господарювання, що їх утворили, за погодженням з територіальним органом ДСНС.

4. Порядок залучення пожежно-рятувальних підрозділів ДПО для гасіння пожеж та ліквідації надзвичайних ситуацій за межами територіальних громад (суб'єктів господарювання) має узгоджуватися з органом місцевого самоврядування, керівником суб'єкта господарювання, що їх утворили.

У підрозділах ДПО з метою утримання пожежно-рятувальної техніки рекомендовано закріплювати водія за кожним пожежним автомобілем, а за пожежною мотопомпою і пристосованою (переобладнаною) для пожежогасіння технікою закріплювати мотористів (водіїв).

Порядок експлуатації та технічного обслуговування пожежно-рятувальної техніки та оснащення має здійснюватися з урахуванням вимог до господарської діяльності суб'єктів господарювання та органів місцевого самоврядування.

5. Розподіл пожежно-рятувальних підрозділів ДПО на категорії залежно від їх комплектування пожежною технікою та засобами пожежогасіння визначено постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 р. № 564 "Про затвердження Порядку функціонування добровільної пожежної охорони".

Зважаючи на категорію підрозділу ДПО, визначаються його можливості під час гасіння пожеж, і чергування може організовуватися в таких режимах:

- цілодобове чергування в пожежному депо;
- змінне – нічне/денне чергування в пожежному депо;
- в режимі очікування за межами пожежного депо.

Режим очікування за межами пожежного депо передбачає, що у разі повідомлення про пожежу члени ДПО в найкоротший час прибувають до місця їх збору.

6. Повідомлення про пожежу до пожежно-рятувального підрозділу ДПО може надійти від диспетчера (радіотелефоніста) державного пожежно-рятувального підрозділу ДСНС, місцевої або відомчої пожежної охорони, спрацювання систем протипожежного захисту, органу місцевого самоврядування або населення до:

Диспетчера – у разі цілодобового чергування;
начальника підрозділу (диспетчера) або відповідальної особи, яка сповіщує інших членів ДПО (при цьому рекомендується заздалегідь розробити схему оповіщення).

У разі, якщо виклик надійшов безпосередньо до підрозділу ДПО від населення, інформація про виїзд підрозділу передається до підрозділу місцевої (відомчої) пожежної охорони та пожежно-рятувального підрозділу ДСНС.

7. Якщо в добровільній пожежній дружині передбачено режим чергування за межами пожежного депо, в Положенні про ДПО необхідно передбачити:

місце збору членів ДПО у разі виникнення пожежі;
порядок доставки технічних засобів пожежогасіння, вогнегасних речовин та спеціального захисного одягу до місця пожежі.

8. Місцем збору членів добровільної пожежної дружини (команди) за сигналом про пожежу може бути: пожежне депо; обумовлене місце, зручне для членів добровільної пожежної дружини (команди); безпосередньо місце виникнення пожежі.

9. Оповіщення членів ДПО про пожежу здійснюється з використанням: наявних засобів оповіщення та зв'язку;
СМС повідомлень із зворотнім зв'язком;
посильних.

10. Технічне обслуговування та випробування протипожежної техніки організовує орган місцевого самоврядування або суб'єкт господарювання, яким утворено підрозділ ДПО.

11. Враховуючи складність та вид пожежі, пожежна команда (дружина) ДПО має діяти згідно з Статутом дій.

Порядок дій пожежних дружин під час гасіння пожеж при застосуванні первинних засобів пожежогасіння необхідно здійснювати згідно з інструкцією щодо їх експлуатації та відповідних національних стандартів України.

**Рекомендований перелік документів для пожежно-рятувальних підрозділів,
що забезпечують місцеву і добровільну пожежну охорону з організації несення
служби та пожежогасіння**

1. Інструкції (плани) взаємодії підрозділів МПО і ДПО із підприємствами, установами, організаціями, підрозділами та спеціалізованими службами цивільного захисту, що розташовані або здійснюють свою діяльність у районі виїзду підрозділу (з урахуванням додатка Б).

2. Копія Плану залучення сил та засобів або витяг з нього.

3. Карта району виїзду з розташуванням джерел протипожежного водопостачання.

4. Копії оперативних планів та карток пожежогасіння на особливо-важливі, пожежонебезпечні об'єкти та об'єкти з наявністю сильнодіючих отруйних речовин.

5. Довідник телефонів сусідніх підрозділів МПО та ДПО, підрозділів ДСНС, позивні їхніх радіостанцій, а також промислових підприємств, організацій та установ, розташованих у районі виїзду підрозділу, районних служб, які взаємодіють з пожежно-рятувальним підрозділом під час гасіння пожеж.

6. Розпорядок дня працівників пожежно-рятувального підрозділу.

7. Журнали обліку технічного обслуговування пожежних автомобілів, випробування пожежно-технічного обладнання, інструктажів з безпеки праці.

8. Подорожній лист для виїзду на пожежу пожежно-рятувального підрозділу МПО (ДПО).

9. Функціональні обов'язки (посадові інструкції) працівників пожежно-рятувального підрозділу МПО (ДПО).

10. Інструкція обов'язків диспетчера (радіотелефоніста) ПЗЧ МПО (ДПО).

11. Книга чергування в пожежно-рятувальному підрозділі.

12. Журнал обліку джерел протипожежного водопостачання.

13. Журнал випробування пожежно-технічного та рятувального обладнання.

14. Паспорти напірних і всмоктувальних рукавів.

15. Опис пожежно-технічного оснащення (для кожного автомобіля).

16. Журнал обліку технічного обслуговування пожежних автомобілів.

17. Довідники вулиць, провулків та площ району виїзду у населених пунктах.

Примітка. Зазначений перелік не є вичерпним. У пожежно-рятувальних підрозділах для забезпечення місцевої і добровільної пожежної охорони ведеться й інша документація відповідно до законодавства про охорону праці, рекомендацій заводів-виробників обладнання та оснащення тощо.

Рекомендований перелік підприємств, установ, організацій, підрозділів та спеціалізованих служб цивільного захисту, з якими розроблюються інструкції (плани) взаємодії під час гасіння пожеж і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

Інструкції (плани) взаємодії рекомендується розроблювати з підрозділами Національної поліції, водоканалу, енергозабезпечення, газової служби, лісової охорони, медичної служби, із спеціалізованими службами цивільного захисту (далі – суб'єкти взаємодії), що розташовані або здійснюють свою діяльність у районі виїзду підрозділу.

Ці інструкції мають містити, зокрема:

1) взаємне інформування з питань зміни обстановки в районі виїзду (стан мереж водопостачання, аварійні роботи на газопроводі, відключення мереж водопостачання, перекриття проїздів);

2) порядок виклику суб'єктів взаємодії для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та гасіння пожеж, кількість сил та засобів, що залучаються, та обсяги виконуваних ними робіт;

3) взаємодію диспетчерських служб МПО (ДПО) і суб'єктів взаємодії;

4) обов'язки посадових осіб суб'єктів взаємодії.

Інструкції (плани) взаємодії затверджуються розпорядженням голови громади та погоджуються з керівниками суб'єктів взаємодії.

Рекомендується на пунктах зв'язку пожежно-рятувальних підрозділів МПО (ДПО) мати прямий телефонний зв'язок (радіозв'язок) із суб'єктами взаємодії за взаємною згодою.

У разі наявності в районі виїзду підрозділу МПО (ДПО) нижчезазначених об'єктів на пункті зв'язку мають бути Інструкції (плани) взаємодії з такими об'єктами:

підвищеної небезпеки, а також об'єктами, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави (у сфері оборони; паливно-енергетичному комплексі; транспортній галузі; підприємства, що забезпечують розміщення і зберігання матеріальних цінностей державного резерву; авіаційній та ракетно-космічній, машинобудівній, харчовій промисловості; металургійному, хімічному комплексам; поліграфії);

промисловими, складськими будівлями (спорудами), зовнішніми установками, які за категорією вибухопожежної небезпеки відносяться до категорії "А" або "Б";

промисловими будівлями (спорудами), зовнішніми установками, які за категорією пожежної небезпеки відносяться до категорії "В", площею 5 тис. кв. метрів та більше;

складськими будівлями (спорудами), зовнішніми установками, які за категорією пожежної небезпеки відносяться до категорії "В", площею 10 тис. кв. метрів та більше;

які за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із значними наслідками (ССЗ);

які є пам'ятками культурної спадщини національного значення.

Примірний розрахунок робочого часу працівників пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони

1. Облік робочого часу за тижневою нормою

Під час розрахунку норми тривалості робочого часу в пожежно-рятувальному підрозділі МПО пропонуємо врахувати таке.

Відповідно до статті 50 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) нормальна тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень.

При організації позмінної роботи в підрозділі МПО може встановлюватися підсумований облік робочого часу.

Робочий час – це час, протягом якого працівник зобов'язаний виконувати роботу, визначену трудовим договором, і дотримуватися правил внутрішнього трудового розпорядку.

2. Підсумований облік робочого часу за обліковий період

Специфіка роботи пожежної охорони полягає в необхідності знаходитися на робочому місці позмінно, цілодобово, у тому числі у вихідні, святкові та неробочі дні. Тому щодо таких працівників щотижнева і щоденна тривалість робочого часу не може бути дотримана.

Статтею 61 КЗпП передбачено, що під час організації позмінної роботи в пожежно-рятувальному підрозділі для забезпечення місцевої пожежної охорони пропонується вести підсумований облік робочого часу, коли щоденна або щотижнева норма робочого часу може відхилятися від законодавчо встановленої норми, проте загальна тривалість робочого часу за обліковий період не має перевищувати нормативної кількості робочих годин, та укладати трудовий договір з працівниками, передбачаючи у ньому цілодобове чергування та застосування підсумованого обліку робочого часу.

У договорі, в якому вказується час виконання робіт, доцільно вказувати, що сторони мають право встановити підсумований облік робочого часу за певний період зайнятості. Уцьому разі в договорі краще вказати, що час і дні виходу на роботу встановлюються згідно з графіком змінності (виходу на роботу), а його можна зробити доповненням до трудового договору.

Відповідно до підсумованого обліку робочого часу робота працівників регулюється графіками роботи (змінності), які розробляються роботодавцем і погоджуються з виборним органом первинної профспілкової організації, а в разі його відсутності можуть бути передбачені в колективному договорі між роботодавцем і профспілковою організацією (наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 19.04.2006 № 138 Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування підсумованого обліку робочого часу).

Графіки роботи (змінності) розробляються таким чином, щоб тривалість робочого часу за обліковий період не перевищувала нормального числа робочих годин, передбаченого статтею 50 КЗпП. Тривалість перерви в роботі між змінами має бути не меншою подвійної тривалості часу роботи в попередній зміні (включаючи і час перерви на обід) (стаття 59 КЗпП), тривалість щотижневого безперервного відпочинку має бути не меншою ніж сорок дві години (стаття 70 КЗпП). Призначення працівника на роботу протягом двох змін підряд забороняється (частина друга статті 59 КЗпП). Зважаючи на виробничі потреби, роботодавець за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації або в колективному договорі може встановлювати з урахуванням характеру і умов праці тривалість роботи протягом дня за підсумованим обліком робочого часу до 12 годин робочого часу на зміну.

Обліковий період устанавлюється в колективному договорі. Він охоплює робочий час і години роботи у вихідні і святкові дні, години відпочинку. Щоденна або щотижнева тривалість робочого часу, встановлена графіком, може коливатися протягом облікового періоду, але загальна сума годин роботи за обліковий період має дорівнювати нормі робочого часу в обліковому періоді. Обліковим періодом при підсумованому обліку робочого часу, як правило, є місяць. В окремих випадках застосовуються інші облікові періоди – квартал, півріччя, рік тощо. Час, відпрацьований понад норму, визначається як різниця між фактично відпрацьованим часом роботи згідно з табелем обліку робочого часу та нормою тривалості робочого часу за обліковий період.

При підсумованому обліку робочого часу час, відпрацьований понад норму тривалості робочого часу за обліковий період, вважається надурочним і оплачується згідно зі статтею 106 КЗпП. Оплата за всі години надурочної роботи проводиться в кінці облікового періоду.

Робота понад норму робочого часу, передбаченого графіком в окремі дні, тижні, місяці облікового періоду, при збереженні норми робочого часу за обліковий період, не є надурочною роботою.

У разі підсумованого обліку робочого часу робота у святкові та неробочі дні (стаття 73 КЗпП) за графіком включається в норму робочого часу за обліковий період, устанавлену на підприємстві. Години роботи, що перевищують цю норму, вважаються надурочними і оплачуються в подвійному розмірі. Тому під час підрахунку надурочних годин при підсумованому обліку робочого часу робота у святкові і неробочі дні, проведена понад устанавлену на підприємстві норму робочого часу, за обліковий період не враховується, оскільки вона вже оплачена в подвійному розмірі.

Підсумований облік робочого часу кожного працівника здійснюється за табелем виходів на роботу та затвердженим графіком роботи (змінності) за обліковий період. Облік робочого часу по кожному працівнику має проводитися наростаючим підсумком з початку встановленого облікового періоду. Загальна кількість надурочних годин за обліковий період визначається як різниця між фактично відпрацьованим часом і нормою годин за цей період.

У разі, коли за характером виробництва неможливе додержання законодавчої норми робочого часу в устанавленому обліковому періоді і неминуча

необхідність надурочного робочого часу, графіки роботи (змінності) мають розроблятися з таким розрахунком, щоб норма надурочного часу не перевищувала 120 годин на рік (стаття 65 КЗпП).

При підсумованому обліку робочого часу змінна робота, як правило, триває цілодобово, в тому числі в нічний час. Тому на такі роботи відповідно до частини першої статті 55 КЗпП забороняється залучати:

1) вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років (стаття 176 КЗпП);

2) осіб, молодших вісімнадцяти років (стаття 176 КЗпП);

3) інші категорії працівників, передбачені законодавством.

Робота осіб з інвалідністю у нічний час, у тому числі і при цілодобовій змінній роботі, можлива лише за їх згодою і за умови, що це не суперечить медичним рекомендаціям (статті 55, 63 та 172 КЗпП).

Ці два розрахунки необхідні з метою виявлення надурочних годин та годин, відпрацьованих працівниками у вихідні або додаткові за графіком дні відпочинку у разі тимчасової відсутності працівників в інших змінах, для достовірного нарахування їм заробітної плати.

Необхідно зазначити, що нічним вважається час з 22 до 6 години (частина 3 статті 54 КЗпП). Крім цього, в таких випадках роботодавцю потрібно знати вимоги, передбачені статтею 55 КЗпП.

Орієнтовний табель обліку використання робочого часу наведено у додатку 1 до примірного розрахунку робочого часу.

Додаток 1 до примірного розрахунку робочого часу

Типова форма № П-5

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Держкомстату України

від 05 грудня 2008 р. № 489

Найменування підприємства (установи, організації) _____

Назва структурного підрозділу _____

Ідентифікаційний код ЄДРПОУ _____

Дата заповнення	Звітний період	
	з	по

ТАБЕЛЬ ОБЛІКУ ВИКОРИСТАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ

Умовні позначення	Код		Умовні позначення	Код	
	буквений	цифровий		буквений	цифровий
Години роботи, передбачені колдоговором	Р	01	Відпустка у зв'язку з вагітністю і пологами (стаття 17 Закону України "Про відпустки") та відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (ст. 18 Закону України "Про відпустки")	ВП	16
Години роботи працівників, яким встановлено неповний робочий день (тиждень) згідно з законодавством	РС	02	Відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею 6-ти річного віку (ст. 25 п. 3 Закону України "Про відпустки")	ДД	17
Вечірні години роботи	ВЧ	03	Відпустка без збереження заробітної плати за згодою сторін (стаття 26 Закону України "Про відпустки")	НА	18
Нічні години роботи	РН	04	Інші відпустки без збереження заробітної плати (на період припинення виконання робіт)	БЗ	19
Надурочні години роботи	НУ	05	Неявки у зв'язку з переведенням за ініціативою роботодавця на неповний робочий день (тиждень)	НД	20
Години роботи у вихідні та святкові дні	РВ	06	Неявки у зв'язку з тимчасовим переведенням на роботу на інше підприємство на підставі договорів між суб'єктами господарювання	НП	21
Відрадження	ВД	07	Інший невідпрацьований час, передбачений законодавством (виконання державних і громадських обов'язків, допризовна підготовка, військові збори, донорські, відгул і т. ін.)	ІН	22
Основна щорічна відпустка (ст. 6 Закону України "Про відпустки")	В	08	Простої	П	23
Щорічна додаткова відпустка (ст. 7, 8 Закону України "Про відпустки")	Д	09	Прогули	ПР	24
Додаткова відпустка, передбачена ст. 20, 21, 30 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи"	Ч	10	Масові невиходи на роботу (страйки)	С	25
			Оплачувана тимчасова непрацездатність	ТН	26
Творча відпустка (ст. 16 Закону України "Про відпустки")	ТВ	11	Неоплачувана тимчасова непрацездатність у випадках, передбачених законодавством (у зв'язку з побутовою травмою та ін. підтверджена довідками лікувальних закладів)	НН	27

Додаткова відпустка у зв'язку з навчанням (ст. 13, 14, 15, 15 ¹ Закону України "Про відпустки")	Н	12	Неявки з нез'ясованих причин	НЗ	28
Відпустка без збереження заробітної плати у зв'язку з навчанням (п. 12, 13, 17 ст. 25 Закону України "Про відпустки")	НБ	13			
Додаткова відпустка без збереження заробітної плати в обов'язковому порядку (ст. 25 крім п. 3, 12, 13, 17 Закону України "Про відпустки")	ДБ	14	Інші види неявок, передбачених колективними договорами, угодами	ІВ	29
			Інші причини неявок	І	30
Додаткова оплачувана відпустка працівникам, які мають дітей (ст. 19 Закону України "Про відпустки")	ДО	15			

